

Protocol Sociale Veiligheid

o.b.s. de Beelen
Tolbert
2015

Inhoud

Inleiding	3
1. Sociale veiligheid op school	4
1.1 Visie van de school	4
1.2 Gedragscode medewerkers	5
1.3 Agressie en geweld.....	5
1.4 Protocol Sociale Media Westerwijs.....	6
2. Signalering	8
2.1 ZIEN! Vragenlijsten	8
2.2 KiVa vragenlijsten	8
2.3 Sociogram	9
2.4 Observeren	9
2.5 Signaal ouders	9
3. Preventie	10
3.1 Protocol Groepsvorming	10
3.2 Continuous Improvement	10
3.3 KiVa.....	10
3.4 Kijk! En Beleef.....	10
3.5 Doos vol gevoelens.....	10
3.6 Drama	11
3.7 Kringgesprekken	11
4. Interventies	11
4.1 Gesprekken.....	11
4.2 Steungroepaanpak KiVa	11
4.3 Groepshandelingsplan.....	11
4.4 Individueel handelingsplan	11
4.5 Interactiestijl leerkracht	11
4.6 Basishouding	11
5. Contact met externen	12
5.1 Informatieverstrekking.....	12
5.2 Terugkoppeling.....	12
5.3 Documentatie.....	12
Literatuur.....	13
Bijlage 1. Incidentenregistratieformulier	14
Bijlage 2. Leerkrachtobservatielijst ZIEN!	15
Bijlage 3. Leerlingenvragenlijst ZIEN!	16
Bijlage 4. Vragenlijst KiVa	18
Bijlage 5. Vragenlijst Pedagogische Stijl	21
Bijlage 6. Voorbeeld “Basishouding”	23
Bijlage 7. Registratieformulier lessen KiVa	25
Bijlage 8. Overzicht boekenserie Kijk en Beleef	26

Inleiding

Zoals we nauwgezet de vorderingen van leerlingen volgen op het gebied van taal en rekenen, volgen we ook de sociaal emotionele ontwikkeling. Leerlingen moeten lekker in hun vel zitten zodat ze optimaal van het leerstofaanbod kunnen profiteren. Het welbevinden is hierbij de belangrijkste graadmeter.

De school kan hierin een grote rol spelen door het aanleren van bepaalde vaardigheden, zoals; besef hebben van jezelf, zelfmanagement, besef hebben van de ander, relaties kunnen hanteren en keuzes kunnen maken. Daarnaast moet de school een veilige omgeving kunnen bieden.

De sociale veiligheid op school is gebaat bij een sfeer waarin harmonie en respect centraal staan en waarin pesten en ander agressief gedrag niet worden getolereerd. Een open en ondersteunende cultuur, waarin leerlingen een eigen verantwoordelijkheid hebben, bevordert hun welbevinden en vermindert problematisch gedrag. Het is daarbij belangrijk dat leerlingen, personeel en ouders zich bewust zijn van de kernwaarden en daarvan afgeleide normen en regels die in de school gelden, dat zij deze naleven en dat er sancties volgen als zij dat niet doen (PO-Raad en VO-Raad, 2014).

Dit protocol beschrijft wat de school doet om een veilige omgeving te bieden en het protocol beschrijft hoe de sociaal emotionele ontwikkeling en de sociale vaardigheden worden gestimuleerd.

Patricia Liewes
Gedragsspecialist
O.b.s. de Beelen
Tolbert, 2015

1. Sociale veiligheid op school

1.1 Visie van de school

Op De Beelen willen we in een veilige, uitdagende leeromgeving de kinderen zoveel mogelijk helpen tot ontplooiing van talenten te komen. Om dat te bereiken streven we ernaar, waar mogelijk, onderwijs op maat te bieden, de leertijd effectief in te vullen en leerlingen te begeleiden om zo zelfstandig mogelijk hun taken te leren uitvoeren. Met andere woorden, onze missie is: 'Talent in Ontwikkeling'.

We hebben als school een open kijk op de samenleving. We willen de kinderen opvoeden tot zelfstandige mensen die verantwoordelijk zijn voor elkaar en voor de samenleving. De school voelt zich medeverantwoordelijk voor de opvoeding van de kinderen, in het besef dat de eindverantwoordelijkheid uiteraard bij de ouders ligt. Om de medeverantwoordelijkheid van de school vorm te geven, gaan we met ouders in gesprek over het opvoeden. Dit doen we door ouders thuis te bezoeken, door contactavonden en incidenteel een thema-avond te organiseren. De woorden "normen en waarden" en "actief burgerschap" zijn erg actueel. Waarden zijn opvattingen en betekenissen die richting geven aan ons bestaan. Normen zijn regels, afspraken en maatstaven die richting geven aan ons praktisch handelen. Binnen onze school hanteren wij een aantal uitgangspunten die wij belangrijk vinden. Deze uitgangspunten geven richting aan ons pedagogisch handelen rondom normen en waarden. Omdat wij het belangrijk vinden dat leerlingen, ouders en leerkrachten elkaar op dit terrein ondersteunen en versterken, omschrijven wij hierbij de belangrijkste uitgangspunten:

Respect: Leerkrachten, ouders en leerlingen tonen in houding en gedrag respect voor elkaar.

Veiligheid: Leerkrachten, ouders en leerlingen voelen zich gezamenlijk verantwoordelijk voor een veilige sfeer. Wij kunnen inhoud aan dit begrip geven door open en belangstellend met elkaar om te gaan.

Zelfstandigheid: Leerkrachten en ouders kunnen bij leerlingen een zekere mate van zelfstandigheid stimuleren en ontwikkelen door kinderen bepaalde verantwoordelijkheden te geven.

Actief Burgerschap: Leerkrachten en ouders kunnen de kinderen leren reflecteren op het eigen handelen, elkaar met respect tegemoet treden en een (kleine) bijdrage leveren aan de zorg voor de omgeving. M.a.w. dat leerlingen uit eigen beweging verantwoordelijkheid nemen voor gemeenschapsbelang binnen en/of buiten de school. Daarnaast worden in de kringgesprekken allerlei zaken besproken als plagen en pesten, fatsoenlijk antwoord geven, rekening met elkaar houden etc.

Dit leidt tot de volgende punten:

- Omgaan met kinderen op basis van gelijkwaardigheid;
- Gelijke behandeling van jongens en meisjes;
- Respect voor het eigene van ieder kind en bescherming van diens gevoelsleven, eigenwaarde en zelfvertrouwen;
- Een kind veiligheid bieden, maar het ook zelfstandig en weerbaar maken;
- Respect voor anderen bijbrengen;
- Kinderen stimuleren om hun eigen mogelijkheden te ontplooiën;
- Kinderen leren samenwerken en samenleven;
- Kinderen de gelegenheid geven zelfstandig, actief en onderzoekend bezig te zijn (O.b.s. de Beelen, 2014-2015).

1.2 Gedragscode medewerkers

Omgang met collega's

- Houd zaken die in vertrouwen tegen je gezegd zijn, geheim.
- Heb vertrouwen in jezelf en in elkaar.
- Accepteer de ander zoals hij of zij is.
- Let bij uitingen ook op je non-verbale gedrag (mimiek, intonatie).
- Spreek uit wat je dwarszit, maar kijk eerst in hoeverre de irritatie aan jezelf zou kunnen liggen.
- Ga niet fantaseren over iemands mogelijke bedoelingen met een uitspraak of een handeling. Vraag om duidelijkheid, als je iets dwarszit.
- Breng kritiek op een collega nooit op tafel in aanwezigheid van meerdere collega's; probeer eerst onder vier ogen tot een oplossing te komen. Brengt dat geen oplossing, breng het dan ter bespreking bij de directeur, blijf niet met je irritatie rondlopen.
- Spreek kritiek uit op de plaats waar die hoort te zijn. Weiger om kritiek over anderen aan te horen en wijs erop dat die kritiek elders hoort te worden uitgesproken.
- Kom je afspraken na en wees inschikkelijk, maar je mag "nee" zeggen.

Omgang met leerlingen

- Probeer leerlingen in hun daden te begrijpen. Maak onderscheid tussen het gedrag van de leerling en de leerling zelf. Probeer hen bij eventueel wangedrag ook positief te benaderen.
- Wees rechtvaardig. Probeer bij straf geven de juiste maat te vinden. Laat de straf een logisch gevolg zijn van het handelen van de leerling (desnoods in overleg met je collega's).

Omgang met de ouders

- Behandel ouders vriendelijk en correct, ook na een minder plezierige ervaring.
- Luister naar wat ze zeggen en probeer hen te begrijpen.
- Toon belangstelling voor hen en hun gezin zonder nieuwsgierig te zijn.
- Verwijs voor klachten over anderen naar die ander en ga daar verder niet op in.
- Maak een vervolgspraak met ouders als een bepaald probleem niet kon worden uitgepraat.
- Moedig ouders aan, wanneer ze ergens mee zitten, contact op te nemen met de school.

1.3 Agressie en geweld

Ook op scholen kan het voorkomen dat medewerkers, leerlingen of ouders worden geconfronteerd met agressie en geweld. Hieronder wordt het volgende verstaan;

- **Fysiek** geweld, schoppen, slaan, verwonden, vastgrijpen.
- **Psychisch** geweld, lastig vallen, bedreigingen met geweld, chantage, onder druk zetten, irriteren, achtervolgen.
- **Seksueel** geweld, seksistische opmerkingen, seksuele toespelingen, ongewenste intimiteiten.
- **Discriminatie** in woord of gedrag.
- **Verbaal** geweld, schelden, beledigen.
- **Vernielingen** van objecten.
- Vormen van geweld tegen **school of vereniging** waardoor men zich onveilig of bedreigd voelt.
- Vormen van geweld **in de omgeving van** de school waardoor men zich bedreigd voelt.

Wanneer er sprake is van agressie en geweld wordt er meteen actie ondernomen. De subjectieve beleving van het slachtoffer is hierbij leidend. Consequenties worden vastgesteld in overleg met de directeur, en indien nodig wordt aangifte gedaan bij de politie. Alle incidenten worden geregistreerd met behulp van een incidentenregistratieformulier (zie bijlage 1).

1.4 Protocol Sociale Media Westerwijs

Uitgangspunten

- De Beelen onderkent het belang van sociale media.
- Dit protocol draagt bij aan een goed en veilig school- en onderwijsklimaat.
- Dit protocol bevordert dat de school, medewerkers, leerlingen en ouders op de sociale media communiceren in het verlengde van de missie en visie van de onderwijsinstelling en de reguliere fatsoensnormen. In de regel betekent dit dat we respect voor de school en elkaar hebben en iedereen in zijn waarde laten
- De gebruikers van sociale media dienen rekening te houden met de goede naam van de school en van een ieder die betrokken is bij de school.
- Het protocol dient de onderwijsinstelling, haar medewerkers, leerlingen en ouders tegen zichzelf en anderen te beschermen tegen de mogelijke negatieve gevolgen van het gebruik van de sociale media

Doelgroep en reikwijdte

Deze richtlijnen zijn bedoeld voor alle betrokkenen die deel uitmaken van de schoolgemeenschap, dat wil zeggen medewerkers, leerlingen, ouders/verzorgers en mensen die op een andere manier verbonden zijn aan Stichting Westerwijs.

De richtlijnen in dit protocol hebben enkel betrekking op school gerelateerde berichten of wanneer er een overlap is tussen school, werk en privé.

Sociale media in de school

a. Voor alle gebruikers (medewerkers, stagiaires, leerlingen en ouders/verzorgers)

- Het is medewerkers, stagiaires en leerlingen niet toegestaan om tijdens schooltijden actief te zijn op sociale media tenzij door de schoolleiding hiervoor toestemming is gegeven.
- Het is betrokkenen toegestaan om kennis en informatie te delen, mits het geen vertrouwelijke of persoonlijke informatie betreft en andere betrokkenen niet schaadt.
- De betrokkene is persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud welke hij of zij publiceert op de sociale media.
- Elke betrokkene dient zich ervan bewust te zijn dat de gepubliceerde teksten en uitlatingen voor onbepaalde tijd openbaar zullen zijn, ook na verwijdering van het bericht.
- Het is voor betrokkenen niet toegestaan om foto-, film- en geluidsopnamen van schoolgerelateerde situaties op de sociale media te zetten, tenzij betrokkenen uitdrukkelijk toestemming voor plaatsing hebben gegeven;
- Het is medewerkers en stagiaires niet toegestaan om, als privé persoon, 'vrienden' te worden met leerlingen op sociale media.
- Alle betrokkenen nemen de fatsoensnormen in acht. Als fatsoensnormen worden overschreden (bijvoorbeeld: mensen pesten, kwetsen, stalken, bedreigen, zwartmaken of anderszins beschadigen), neemt de onderwijsinstelling passende maatregelen.

b. Voor medewerkers tijdens werksituaties

Medewerkers hebben een bijzondere verantwoordelijkheid bij het gebruik van sociale media: privémeningen van medewerkers kunnen eenvoudig verward worden met de officiële standpunten van de school of de stichting. Indien een medewerker deelneemt aan een discussie die (op enigerlei wijze) te maken heeft met Stichting Westerwijs, dient de medewerker te vermelden dat hij/zij medewerker is van De Beelen. Als online communicatie dreigt te ontsporen dient de medewerker direct contact op te nemen met zijn/haar leidinggevende om de te volgen strategie te bespreken. Bij twijfel of een publicatie in strijd is met deze richtlijnen neemt de medewerker contact op met zijn/haar leidinggevende.

c. Voor medewerkers buiten werksituaties

Het is de medewerker toegestaan om schoolgerelateerde onderwerpen te publiceren mits het geen vertrouwelijke of persoonsgebonden informatie over de school, zijn medewerkers, ouders/verzorgers, leerlingen en andere betrokkenen betreft. Tevens mag de publicatie de naam van

de school niet schaden. Indien de medewerker deelneemt aan een discussie die (op enigerlei wijze) te maken heeft met Stichting Westerwijs dient medewerker te vermelden dat hij/zij medewerker is van De Beelen. Indien de medewerker over Stichting Westerwijs of over De Beelen publiceert dient hij/zij het bericht te voorzien van het bericht dat de standpunten en meningen in dit bericht de eigen persoonlijke mening zijn en los staan van eventuele officiële standpunten van Stichting Westerwijs of van de Beelen. Verder meldt de medewerker dat hij of zij niet verantwoordelijk is voor de inhoud en uitlatingen van derden.

Sancties en gevolgen voor medewerkers en leerlingen

Medewerkers die in strijd handelen met dit protocol maken zich mogelijk schuldig aan plichtsverzuim. Alle correspondentie omtrent dit onderwerp wordt opgenomen in het personeelsdossier.

Afhankelijk van de ernst van de uitlatingen, gedragingen en gevolgen worden naar medewerkers toe rechtspositionele maatregelen genomen welke variëren van waarschuwing, berisping, schorsing, ontslag en ontslag op staande voet;

Leerlingen en/of ouders/verzorgers die in strijd met dit protocol handelen maken zich mogelijk schuldig aan verwijtbaar gedrag. Alle correspondentie omtrent dit onderwerp wordt opgenomen in het leerlingendossier. Afhankelijk van de ernst van de uitlatingen, gedragingen en gevolgen worden naar leerlingen en/of ouders/verzorgers toe maatregelen genomen welke variëren van waarschuwing tot schorsing en/of verwijdering van school.

Indien de uitlating van leerlingen en/of ouders/verzorgers en medewerkers mogelijk een strafrechtelijke overtreding inhoudt zal door De Beelen aangifte bij de politie worden gedaan.

2. Signalering

Om te voorkomen dat sociaal emotionele problemen bij leerlingen over het hoofd worden gezien, vullen de leerlingen en de leerkrachten structureel vragenlijsten in. Er zijn twee soorten vragenlijsten; een vragenlijst gericht op de betrokkenheid, het welbevinden en de sociale competenties (ZIEN!) en een vragenlijst gericht op de groepsdynamiek, onderlinge relaties, pestgedrag en pestbeleving (KiVa). Deze vragenlijsten overlappen elkaar enigszins, maar hebben ook unieke kenmerken. Daarom is ervoor gekozen om de lijsten naast elkaar te blijven gebruiken.

2.1 ZIEN! Vragenlijsten

ZIEN! brengt het sociaal emotioneel functioneren van leerlingen in kaart. Naast de signalering van eventuele problemen geeft ZIEN! concrete doelen en handelingsuggesties aan. Aan de hand van zeven dimensies wordt de sociaal emotionele ontwikkeling bekeken.

De belangrijkste graadmeters zijn Welbevinden en Betrokkenheid, hieraan kan de leerkracht zien of leerlingen lekker in hun vel zitten en of ze betrokken genoeg zijn om te leren. In de vragenlijst wordt er een onderscheid gemaakt tussen de relatie met andere leerlingen, de relatie met de leerkracht, het competentiegevoel en de autonomie. Deze kenmerken kunnen van buitenaf beïnvloed worden en geven een beeld van de sfeer in de klas.

De sociale competenties bestaan uit sociaal initiatief, sociale flexibiliteit, sociale autonomie, impulsbeheersing en inlevingsvermogen. Deze kenmerken zijn moeilijk te beïnvloeden van buitenaf.

Er zijn twee soorten vragenlijsten. Een digitale leerkrachtvragenlijst voor alle groepen (zie bijlage 2) en een digitale leerlingvragenlijst voor groep 5 t/m 8 (zie bijlage 3). Deze vragenlijsten worden volgens de toetskalender tweemaal per jaar op de computer ingevuld: in oktober en in maart. De resultaten worden automatisch verzameld in het Leerlingvolgsysteem ParnasSys en worden per dimensie weergegeven. De leerkracht kan zo eenvoudig aflezen of er interventies moeten worden toegepast op groepsniveau of individueel niveau (ZIEN!, 2014).

2.2 KiVa vragenlijsten

KiVa is een programma ter voorkoming en vermindering van pestgedrag bij kinderen. Een belangrijk signaleringsinstrument van KiVa is de digitale vragenlijst (zie bijlage 4). De vragenlijst bevat vragen over pesten, het welbevinden, populariteit en leiderschap en de sociale positie van leerlingen in de klas. Deze vragenlijsten worden tweemaal per jaar digitaal ingevuld, namelijk in oktober en mei.

Hierna volgt een documentatie van de rijksuniversiteit Groningen waarin de bevindingen worden weergegeven. Deze bevindingen zijn de basis voor de aanpak in de groep. De leerkrachten van groep 5-8 hebben een KiVamapje in de klas. Hierin zit een overzicht van de gegeven lessen waarbij de leerkracht noteert wat hem/haar is opgevallen en waar extra aandacht aan moet worden besteed (zie bijlage 7).

2.3 Sociogram

Wanneer de onderlinge verhoudingen niet goed zijn in een klas wordt een Sociogram afgenomen. Dit kan op ieder moment in het schooljaar. Via het Sociogram wordt bekeken welke leerlingen worden gekozen en welke leerlingen niet worden gekozen door hun klasgenoten. Dit geeft een duidelijk beeld van de onderlinge leerling-relaties. Het Sociogram wordt ingevuld op papier. De leerlingen geven hierop aan welke leerlingen wel en welke leerlingen niet in hun vriendengroep passen. De leerkracht gebruikt het leerlingvolgsysteem ParnasSys bij het invoeren van de gegevens.

SOCIOGRAM		
Naam:	Klasgenoten	
	+Passen wel in mijn vriendengroep+	-Passen niet in mijn vriendengroep-
Noteer hiernaast welke drie klasgenoten wel en welke drie klasgenoten niet in jouw vriendengroep passen.	1	1
	2	2
	3	3
Bedankt voor het invullen!		

2.4 Observeren

Naast de vragenlijsten die structureel worden afgenomen, wordt er ook regelmatig geobserveerd door de leerkracht zelf. Deze bevindingen worden genoteerd in het leerlingvolgsysteem ParnasSys. Hierover wordt drie keer per jaar gesproken tijdens de groepsbespreking met de Intern Begeleider (en tussendoor indien nodig). Wanneer er aanleiding voor is komt de Intern Begeleider voor een observatie in de betreffende groep. Hierbij wordt gekeken naar de interactie met de leerkracht, de werkhouding en de interactie met de andere leerlingen. Daarna worden er vervolgstappen bepaald.

2.5 Signaal ouders

Ook ouders kunnen een signaal afgeven dat hun kind op school gepest wordt, dat het welbevinden niet goed is of dat er andere problemen zijn op het gebied van de sociaal emotionele ontwikkeling. Samen met de ouders worden de vervolgstappen besproken. Indien de problemen ook thuis spelen worden de ouders doorverwezen naar het Centrum voor Jeugd en Gezin.

3. Preventie

3.1 Protocol Groepsvorming

In het kader van ons kwaliteitsprogramma BAS (Bouwen aan een Adaptieve School) hebben zijn er afspraken gemaakt over de pedagogische aanpak in de groepen. Deze afspraken staan vermeld in het Protocol Groepsvorming. Er worden vooral veel groepsvormende spelletjes gespeeld in de eerste drie weken van het schooljaar. Hierdoor leren kinderen elkaar beter kennen en wordt de groepsvorming positief beïnvloed. Gedurende het schooljaar worden de spelletjes herhaald en is de leerkracht steeds alert op de groepsdynamiek.

3.2 Continuous Improvement

De leerkrachten hebben een cursus gedaan om de leeropbrengsten en het gedrag van de leerlingen te verbeteren: Continuous Improvement.

Met behulp van deze cursus zijn de volgende zaken al geïmplementeerd:

- Groepsafspraken met de leerlingen (leerlingen bedenken de regels zelf samen met de leerkracht zodat ze meer verantwoordelijkheid voelen)
- Missie van de groep (leerlingen bedenken een missie waar de groep dat schooljaar aan gaat werken)
- Doelen voor de groep en de leerling (groepsdoelen; het gemiddelde van de klas en individuele doelen; het hoogst haalbare voor specifieke leerlingen)
- Databord in de groep (een verzameling data van de toetsen, rekendoel, taaldoel en gedragsdoel)
- Leerlingportfolio's (in plaats van een rapport dat door de leerkracht geschreven is, krijgen de leerlingen nu een portfolio met persoonlijke doelen en prestaties)
- Door de leerling geleid oudergesprek

Met het programma Continuous Improvement wordt de verantwoordelijkheid voor de leerresultaten en het gedrag gedeeld met de leerlingen. Dit heeft een positief effect op de betrokkenheid en de autonomie (Continu verbeteren in het onderwijs, 2014).

3.3 KiVa

KiVa is een Fins anti-pestprogramma dat uitgaat van het groepsproces. Niet alleen de pester en het slachtoffer, maar ook buitenstaanders spelen een belangrijke rol bij het pesten. Deze buitenstaanders worden dan ook actief betrokken bij het oplossen van de pestsituatie. Uit onderzoek is gebleken dat KiVa een gunstig effect heeft op schoolplezier, schoolmotivatie en schoolprestaties. Het KiVa-programma bevat oefeningen die in de klas kunnen worden uitgevoerd en die gericht zijn op het veranderen van pest-gerelateerde normen. De KiVa lessen worden structureel gegeven en zijn opgenomen in de jaarplanning (KiVa, 2014).

3.4 Kijk! En Beleef

De boekenserie "Kijk en beleef" bevat ongeveer 40 boeken met onderwerpen die te maken hebben met de sociaal emotionele ontwikkeling. De leerkracht kan deze boeken gebruiken in de lessen op het moment dat iets dergelijks aan de orde komt bij een leerling in de klas, of structureel een onderwerp behandelen, zoals vriendschap, aardig doen, verlegen zijn, winnen en verliezen, scheiden, rekening houden met elkaar, etc. Zie bijlage 8 voor een compleet overzicht van Kijk en Beleef, gekoppeld aan de ZIEN!-vaardigheden.

3.5 Doos vol gevoelens

De doos vol gevoelens is specifiek voor de onderbouw. In deze doos zitten maskers, platen, verhalen en muziek over gevoelens. In de handleiding wordt beschreven hoe deze materialen gebruikt kunnen worden om jonge kinderen gevoelens te leren herkennen en verwerken.

3.6 Drama

Bij de dramalessen komen veel aspecten van de sociaal emotionele ontwikkeling aan de orde, zoals vertrouwen hebben in elkaar, voor jezelf opkomen, initiatief nemen, samenwerken, ruimte geven aan een ander, omgaan met emoties, etc. Dramalessen staan wekelijks op het rooster.

3.7 Kringgesprekken

In kringgesprekken kunnen leerlingen vrijuit spreken over hun ervaringen en gevoelens. De leerkracht is hierbij aanwezig als begeleider en zorgt voor een veilige sfeer.

4. Interventies

4.1 Gesprekken

Bij sociaal emotionele problemen of in gevallen van pesten zal de groepsleerkracht het gesprek aangaan met de betreffende leerling in een leerlinggesprek. Hierbij worden voorbereidingsformulieren van KiVa gebruikt. Afhankelijk van dit gesprek worden er vervolgstappen genomen.

4.2 Steungroepaanpak KiVa

In peestsituaties wordt gebruik gemaakt van de steungroepaanpak van KiVa. Hierbij stelt een KiVa-lid (leerkracht van de school) een groep samen die bestaat uit de pester, meelopers en helpers. Zij gaan zonder het gepeste kind om de tafel. In de steungroep wordt besproken wat zij kunnen doen om te zorgen dat het gepeste kind weer met plezier naar school gaat. Door deze verandering van houding naar het kind toe stopt pesten vaak automatisch.

4.3 Groepshandelingsplan

Wanneer een probleem structureel in een bepaalde groep voorkomt, en voor een negatieve groepsdynamiek zorgt, wordt er gebruik gemaakt van een groepshandelingsplan. Hierin staat omschreven hoe de leerkracht omgaat met de groep en welke activiteiten worden ondernomen om de groepsdynamiek te verbeteren.

4.4 Individueel handelingsplan

Sommige leerlingen hebben veel moeite met bepaalde sociale vaardigheden. In een individueel handelingsplan staat dan omschreven welk doel nagestreefd wordt om te zorgen dat deze leerling zich beter kan aanpassen aan de normen van de klas.

4.5 Interactiestijl leerkracht

Sommige leerkrachten hebben een interactiestijl die botst met de interactiestijl van bepaalde leerlingen. Om leerkrachten bewust te maken van hun interactiestijl wordt er gebruik gemaakt van de vragenlijst pedagogische stijl (zie bijlage 5).

4.6 Basishouding

Bij sommige leerlingen met gedragsproblemen is een bepaalde houding van de leerkracht gewenst. Om deze houding te beschrijven wordt er gebruik gemaakt van het formulier "Basishouding" (zie bijlage 6). Hierin staat exact omschreven hoe de leerkracht de leerling het best kan benaderen om gewenst gedrag te bevorderen. Het formulier wordt ingevuld door de gedragspecialist met behulp van informatie van de ouders, de leerkracht, de leerling en eventueel een extern deskundige.

5. Contact met externen

5.1 Informatieverstrekking

Contact met externen zoals het Centrum voor Jeugd en Gezin, Accare, OCRN, Molendrift, etc. verloopt altijd via de ouders of met toestemming van de ouders.

5.2 Terugkoppeling

Ouders (en extern deskundigen) worden uitgenodigd voor een gesprek waarin de vervolgstappen besproken worden.

5.3 Documentatie

In het digitale dossier (ParnasSys) wordt een notitie gemaakt van het contact met de externe partij.

Literatuur

Broer, N., Haverhals, B., & De Bruin, H. (2012). *ZIEN! Pedagogisch expertsysteem*. Gouda: Driestar Onderwijsadvies.

Continu verbeteren in het onderwijs. (2014). Opgehaald van Klasse Pro:
<http://www.klasse.pro/continuu-verbeteren-in-het-onderwijs.php>

KiVa. (2014). Opgehaald van KiVa: <https://www.kivaschool.nl/>

O.b.s. de Beelen. (2014-2015). *Schoolgids*. Tolbert: Beelen.

PO-Raad en VO-Raad. (2014). *Actieplan sociale veiligheid op school*. Utrecht: Drukproef.

ZIEN! (2014). Opgehaald van ZIEN voor onderwijs:
http://www.zienvooronderwijs.nl/zeven_dimensies

Bijlage 1. Incidentenregistratieformulier

Naam getroffen:

Adres:

Postcode en plaats:

Getroffene is: Werknemer / stagiair / leerling / anders namelijk

Plaats van het incident:

Datum en tijdstip incident:

Vorm van agressie / geweld:

fysiek nl:

verbaal nl:

dreigen nl:

vernielzucht nl:

diefstal nl:

anders nl:

Behandeling:

géén

behandeling in ziekenhuis / EHBO*

opname in ziekenhuis

ziekteverzuim / leerverzuim

anders

Schade:

☐ materieel nl:	<u>Kosten:</u>
☐ fysiek letsel nl:	€.....
☐ psych. letsel nl:	€.....
☐ anders nl:	€.....

Afhandeling:

☐ politie ingeschakeld	aangifte gedaan:	ja / nee
☐ psychische opvang	nazorg:	ja / nee

Korte beschrijving van het incident:

.....

Suggesties voor verdere afhandeling:

.....

Suggesties voor preventie in de toekomst:

.....

Plaats	Datum
Handtekening getroffen	

Bijlage 2. Leerkrachtobservatielijst ZIEN!

Om een beeld te krijgen van het sociaal emotioneel functioneren van leerlingen wordt de leerkrachtobservatielijst ingevuld. De leerkracht geeft hierin aan hoe deze de betrokkenheid, het welbevinden en de sociale competenties van individuele leerlingen beoordeelt.

De vragenlijst wordt ingevuld op de computer binnen het leerlingvolgsysteem ZIEN!. De vragen zijn weergegeven als stellingen. Bij elke stelling wordt een bolletje aangeklikt dat overeenkomt met de mening van de leerkracht.

De lijst bestaat uit 28 vragen en het invullen duurt ongeveer tien minuten per leerling.

De volgende stellingen zijn opgenomen in de leerkrachtobservatielijst ZIEN!	
Betrokkenheid	<ol style="list-style-type: none">1. Gaat geconcentreerd op in het werk op school (kernvakken).2. Heeft plezier in het schoolwerk (de kernvakken).3. Toont belangstelling voor de kernvakken.4. Toont doorzettingsvermogen bij de kernvakken.
Welbevinden	<ol style="list-style-type: none">5. Gaat graag naar school.6. Komt ontspannen en open over.7. Komt opgewekt over.8. Maakt een vitale, levenslustige indruk.
Sociaal initiatief	<ol style="list-style-type: none">9. Heeft een duidelijke eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.10. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.11. Stapt uit eigen beweging op anderen af.12. Vertelt uit zichzelf in de groep.
Sociale flexibiliteit	<ol style="list-style-type: none">13. Laat een eigen werkwijze of eigen idee makkelijk los.14. Sluit gemakkelijk een compromis met een medeleerling.15. Staat open voor nieuwe plannen, ideeën en activiteiten.16. Toont veerkracht.
Sociale autonomie	<ol style="list-style-type: none">17. Komt verbaal voor zichzelf op.18. Maakt eigen keuzes.19. Regelt eigen zaken.20. Zegt wat het ergens van vindt.
Impulsbeheersing	<ol style="list-style-type: none">21. Denkt na voor het iets onderneemt.22. Eist weinig aandacht op.23. Houdt zich aan de regels.24. Praat niet voor zijn beurt.
Inlevingsvermogen	<ol style="list-style-type: none">25. Gedraagt zich behulpzaam.26. Luistert met aandacht naar wat andere kinderen zeggen of vertellen.27. Toont belangstelling voor wat andere kinderen zeggen en doen.28. Zegt aardige dingen tegen medeleerlingen.

(Broer, Haverhals, & De Bruin, 2012)

Bijlage 3. Leerlingenvragenlijst ZIEN!

Om een beeld te krijgen van het sociaal emotioneel functioneren van leerlingen wordt de leerkrachtobservatielijst ingevuld. De leerling geeft hierin aan hoe deze de eigen betrokkenheid, het welbevinden en de sociale competenties beoordeelt.

De vragenlijst wordt ingevuld op de computer binnen het leerlingvolgsysteem ZIEN!. De vragen zijn weergegeven als stellingen. Bij elke stelling wordt een bolletje aangeklikt dat overeenkomt met de mening van de leerling.

De lijst bestaat uit 49 vragen en het invullen duurt ongeveer vijftien minuten.

De volgende stellingen zijn opgenomen in de leerlingenvragenlijst ZIEN!		
Betrokkenheid	Volharding	<ol style="list-style-type: none"> 1. Als mijn juf of meester iets uitlegt, let ik op. 2. Als ik met mijn werk bezig ben, houd ik mijn aandacht erbij. 3. Als ik een opdracht moet doen, werk ik achter elkaar door. 4. Als iets me niet meteen lukt, blijf ik het proberen.
	Voldoening	<ol style="list-style-type: none"> 5. Ik vind de lessen boeiend. 6. Ik krijg werk dat ik graag doe. 7. Ik ben blij hoe ik mijn werk mag doen. 8. Ik doe graag mee met de lessen.
Welbevinden	Relatie-kinderen	<ol style="list-style-type: none"> 9. Ik heb goed contact met andere kinderen. 10. Ik heb vriendschap. 11. Ik voel dat andere kinderen mij aardig vinden. 12. Ik vind dat ik genoeg vriendjes en vriendinnetjes heb.
	Relatie-leerkrachten	<ol style="list-style-type: none"> 13. Ik heb goed contact met mijn juf of meester. 14. Mijn juf of meester begrijpt me. 15. Ik ben blij dat ik bij mijn juf of meester in de klas zit. 16. Ik voel me bij mijn juf of meester op mijn gemak.
	Competentie	<ol style="list-style-type: none"> 17. Ik vind dat ik moeilijke dingen goed aanpak. 18. Mij lukt het om moeilijke dingen goed te doen. 19. De dingen die ik doe op school, kan ik ook. 20. Ik vind dat ik goed ben in wat ik doe.
	Autonomie	<ol style="list-style-type: none"> 21. Ik mag doen wat ik zelf fijn en interessant vind. 22. Ik mag de dingen doen zoals ik ze wil doen. 23. Ik vind dat ik kan doen wat ik zelf fijn vind. 24. Wat ik graag wil, gebeurt ook.
Sociale Competenties	Sociaal initiatief	<ol style="list-style-type: none"> 25. Ik vraag of ik mee mag doen. 26. Ik vraag of een ander met mij wil spelen. 27. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander. 28. Ik zeg tegen anderen dat ze mee mogen doen. 29. Ik begin een praatje met iemand anders.
	Sociale flexibiliteit	<ol style="list-style-type: none"> 30. Als een ander een goed idee heeft, pas ik m'n eigen idee aan. 31. Als een ander wil overleggen, doe ik mee. 32. Als ik moet kiezen, doe ik wat de ander wil. 33. Ik bedenk een ander idee als een ander dat wil. 34. Als een ander zegt dat ik iets doe wat hij niet fijn vindt, doe ik wat anders.

	Sociale autonomie	<p>35. Ik zeg wat ik ergens van vind.</p> <p>36. Ik zeg het als ik iets wel of niet wil.</p> <p>37. Ik kom voor mezelf op.</p> <p>38. Als ik moet kiezen, kies ik wat ik zelf wil.</p> <p>39. Ik regel mijn eigen zaken.</p>
	Impulsbeheersing	<p>40. Ik wacht op mijn beurt.</p> <p>41. Ik denk na voor ik iets doe.</p> <p>42. Ik zorg dat ik geen problemen krijg.</p> <p>43. Ik laat een ander met rust als hij bezig is.</p> <p>44. Ik houd me aan de regels.</p>
	Inlevingsvermogen	<p>45. Ik laat merken dat ik benieuwd ben naar wat een ander doet.</p> <p>46. Ik doe aardig tegen een ander.</p> <p>47. Als ik zie dat een ander hulp nodig heeft, vraag ik of ik kan helpen.</p> <p>48. Als ik zie dat iemand iets voelt, leef ik met de ander mee.</p> <p>49. Ik luister naar het verhaal van een ander over wat hij meegemaakt heeft.</p>

(Broer, Haverhals, & De Bruin, 2012)

Bijlage 4. Vragenlijst KiVa

Introductie

- Op school hoor ik erbij zoals ik ben
- Ik voel me op mijn gemak in de klas
- Ik vind het leuk om naar school te gaan
- Het is gezellig en fijn in de klas
- Ik ben blij als ik op school ben
- Op school vind ik het leuk
- Ik voel me veilig op school
(nooit , soms , vaak , altijd)

Jij en jouw klasgenoten

- Welke klasgenoten vind je leuk (aardig)?
- Welke klasgenoten zijn goede leiders?
- Met wie klets jij op het internet (bijvoorbeeld via Whatsapp , Snapchat , Twitter of Facebook?)
- Welke klasgenoten vind je helemaal niet leuk?
- Welke klasgenoten zijn je beste vrienden/vriendinnen?
- Welke kinderen in jouw klas zijn populair ?

Kinderen van jouw school

- Zijn er ook kinderen uit andere klassen die je beste vrienden/vriendinnen zijn?
- Zijn er ook kinderen uit andere klassen die je helemaal niet leuk vindt?

Pesten in jouw klas

- Hoe vaak ben je de afgelopen maanden gepest?
(ik ben niet gepest , ik ben één of twee keer gepest , ik ben twee of drie keer per maand gepest , ik ben ongeveer één keer per week gepest , ik ben meerdere keren per week gepest)

Indien gepest verschijnen de volgende vragen:

- *Ik ben gepest doordat ik werd uitgescholden, belachelijk gemaakt of uitgelachen*
- *Ik ben gepest doordat ik ergens niet mee mocht doen, anderen mij negeerden of over mij hebben geroddeld*
- *Ik ben gepest doordat ik werd geschopt, geduwd of bespuugd*
- *Ik ben gepest doordat anderen leugens over mij hebben verteld of ervoor zorgen dat anderen mij niet meer leuk vinden*
- *Ik ben gepest doordat geld of andere spullen van mij werden afgepakt of kapot gemaakt*
- *Ik ben gepest doordat ik werd bedreigd of dingen moest doen die ik niet wilde doen*
- *Ik ben gepest doordat anderen vervelende dingen zeiden over mijn ras of huidskleur*
- *Ik ben gepest doordat andere dingen over mij zeiden die te maken hebben met seks*
- *Ik ben gepest doordat ik op het internet via de telefoon werd lastig gevallen met vervelende berichtjes of plaatjes*
- *Ik ben op een andere manier gepest*
- Waar word je wel eens gepest?
- *Op het schoolplein tijdens de pauze*
- *Tijdens het overblijven (middagpauze of na schooltijd)*
- *In de hal of de gang*
- *In het klaslokaal (als de juf/meester er wel is)*
- *In het klaslokaal (als de juf/meester er niet is)*
- *Tijdens de gymles*
- *In de kleedruimte van het gymlokaal*
- *In de wc's*
- *Op weg van en naar school toe*
- *Op het internet (Facebook, Twitter) of via de telefoon (Whatsapp, Snapchat)*
- *Op een andere plek*
- *Bij geen van deze plaatsen*
- Word je gepest door kinderen uit je eigen klas, kinderen uit andere klassen of door kinderen die niet op jouw school zitten ? (je mag meerdere antwoorden aanklikken)

- *Kinderen uit mijn eigen klas*
- *Kinderen uit andere klassen*
- *Kinderen die niet op deze school zitten*
- *Wie begint met jou te pesten?*
- *Wie gaan er meedoen of zijn er bij als je gepest wordt?*
- *Door welke klasgenoten word jij gepest doordat ze jouw spullen afpakken of kapot maken?*
- *Door welke klasgenoten word jij gepest doordat ze jou beledigen , uitschelden of uitlachen?*
- *Door welke klasgenoten word jij gepest doordat ze jou spugen , slaan , schoppen of knijpen?*
- *Door welke klasgenoten word jij gepest doordat ze jou ergens niet aan mee laten doen?*
- *Dor welke klasgenoten word jij gepest doordat ze jou via internet lastig vallen?*
- *Word je weleens gepest door kinderen uit andere klassen? Weet je de namen van deze kinderen?*
- *Welke kinderen uit andere klassen helpen jou als je gepest word?*
- *Hoe lang word je gepest?*
- *Heb je iemand over het pesten verteld?*
- *Aan wie heb je het verteld?*
- *Komt het wel eens voor dat je andere kinderen pest?*
- *Hoe vaak heb je de afgelopen maanden gepest?*
- *Ik heb gepest door anderen uit te schelden of belachelijk te maken*
- *Ik heb gepest doordat ik anderen ergens niet aan mee liet doen, heb genegeerd of over hen heb geroddeld.*
- *Ik heb gepest doordat ik anderen heb geschopt of geduwd.*
- *Ik heb gepest doordat ik leugens over anderen heb verteld of ervoor heb gezorgd dat anderen hen niet meer leuk vinden.*
- *Ik heb gepest door geld of andere spullen af te pakken of kapot te maken.*
- *Ik heb gepest door andere te bedreigen of ze dingen te laten doen die ze niet wilden doen.*
- *Ik heb gepest door vervelende dingen tegen anderen te zeggen over hun ras of huidskleur.*
- *Ik heb gepest door dingen over anderen te zeggen die te maken hebben met seks.*
- *Ik heb gepest op het internet of de telefoon , door vervelende berichten te plaatsen.*
- *Ik heb op een andere manier gepest*
- *Welke klasgenoten pest jij zelf wel eens ?*

Jij en jouw juffen en meesters

- Heeft meester/juf... het sinds de zomervakantie tijdens de les wel eens over pesten gehad?
(nee , één keer , 2-5 keer , 5-8 keer , meer dan 8 keer)
- Hoe denkt meester/juf... over pesten?
- Hoeveel heeft meester/juf.. sinds de zomervakantie gedaan om pesten te stoppen?
- Wat kan meester / juf... doen om pesten te stoppen?
(niets , erg weinig , een beetje , veel, heel)
- Wat kan meester/juf doen om het pesten te stoppen?
(niets , erg weinig, een beetje , veel heel veel)
- meester/juf is tevreden met me zoals ik ben
- meester/ juf.. vindt dat ik me goed gedraag
- meester/juf ... helpt ons als er ruzie is
- meester/juf .. vindt d at ik anderen goed kan helpen
- ik kan meester/juf... echt vertrouwen
- meester /juf ... vindt dat ik anderen goed kan helpen
- meester /juf.. helpt me als er iets is
(nooit, soms, vaak, altijd)

Over jouzelf

- Ben je een jongen of een meisje?
- Wat is je geboortedatum? (verjaardag)
- Zijn jouw ouders/verzorgers gescheiden?
- Bij wie woon je in huis?
- In welk land ben je geboren?

- In welk land is je vader geboren?
- In welk land is je moeder geboren?
- Hoeveel broes en /of zussen heb je?
- Hoe heten je broers en zussen?
- Jij en jouw broes / zussen
- Is ... een jongen of een meisje?
- Hoe oud is ... ?
- Zit .. op dezelfde school als jij?

Je naam

- Wat is je voornaam?
- Wat is je achternaam?
- In welke groep zit je?

Bijlage 5. Vragenlijst Pedagogische Stijl

Om de pedagogische stijl van de leerkrachten vast te stellen wordt de onderstaande vragenlijst driemaal ingevuld. Door de leerkracht zelf, door de directe collega en door de onderzoeker. De omgangsstijl van de leerkracht wordt hierdoor vanuit drie punten bekeken. Vervolgens geldt het gemiddelde van de drie scores als graadmeter voor de pedagogische stijl van de leerkracht. De lijst bevat 32 vragen en het invullen duurt ongeveer tien minuten.

Deze vragenlijst betreft: Groep: ...						
Ingevuld door: Datum:						
Hoe ziet u de omgangsstijl, met betrekking tot leerlingen, van uw collega/van uzelf in vergelijking met andere leerkrachten?						
-2 = duidelijk minder dan wat gemiddeld wordt aangetroffen bij leerkrachten						
-1 = minder dan wat gemiddeld wordt aangetroffen bij leerkrachten						
0 = karakteristiek voor wat gemiddeld wordt aangetroffen bij leerkrachten						
+1 = meer dan wat gemiddeld wordt aangetroffen bij leerkrachten						
+2 = duidelijk meer dan wat gemiddeld wordt aangetroffen bij leerkrachten						
1.	Ziet wat er gebeurt	-2	-1	0	+1	+2
2.	Is soepel	-2	-1	0	+1	+2
3.	Verontschuldigt zich	-2	-1	0	+1	+2
4.	Wijst op fouten	-2	-1	0	+1	+2
5.	Helpt	-2	-1	0	+1	+2
6.	Geeft ruimte	-2	-1	0	+1	+2
7.	Is nauwgezet	-2	-1	0	+1	+2
8.	Controleert	-2	-1	0	+1	+2
9.	Overtuigende presentatie	-2	-1	0	+1	+2
10.	Beoordeelt	-2	-1	0	+1	+2
11.	Toont belangstelling	-2	-1	0	+1	+2
12.	Toont irritatie en boosheid	-2	-1	0	+1	+2
13.	Bereid opnieuw uit te leggen	-2	-1	0	+1	+2
14.	Trekt in twijfel	-2	-1	0	+1	+2
15.	Geeft vrijheid	-2	-1	0	+1	+2
16.	Afwachtend	-2	-1	0	+1	+2
17.	Geeft ongelijk toe	-2	-1	0	+1	+2
18.	Toegeeflijk	-2	-1	0	+1	+2
19.	Toont onvrede	-2	-1	0	+1	+2
20.	Sluit compromissen	-2	-1	0	+1	+2
21.	Verbiedt	-2	-1	0	+1	+2
22.	Ondersteunend / zorgzaam	-2	-1	0	+1	+2
23.	Streng	-2	-1	0	+1	+2
24.	Structureert	-2	-1	0	+1	+2
25.	Stelt eisen en regels	-2	-1	0	+1	+2
26.	Op zijn hoede	-2	-1	0	+1	+2
27.	Laissez-faire	-2	-1	0	+1	+2
28.	Biedt vertrouwen	-2	-1	0	+1	+2
29.	Vertelt boeiend en enthousiast	-2	-1	0	+1	+2
30.	Geduldig	-2	-1	0	+1	+2
31.	Laat onzekerheid merken	-2	-1	0	+1	+2
32.	Bestraffend	-2	-1	0	+1	+2

<p>Sleutel vragenlijst Pedagogische Stijl</p> <p>Tel de verkregen scores van de volgende vragen op:</p> <ul style="list-style-type: none"> A. 1, 9, 24 en 29 B. 5, 11, 22 en 28 C. 2, 13, 20 en 30 D. 6, 15, 18 en 27 E. 3, 16, 17 en 31 F. 7, 14, 19 en 26 G. 4, 12, 21 en 32 H. 8, 10, 23 en 25 	<p>Profiel Pedagogische Stijl</p> <ul style="list-style-type: none"> A. Richting bepalend B. Ondersteunend C. Meegaand D. Toegeeflijk E. Weifelend F. Kritisch G. Corrigerend H. Controlerend
--	--

Vragenlijst Pedagogische stijl. Interactiewijzer (Verstegen & Lodewijks, 2003)

Bijlage 6. Voorbeeld “Basishouding”

Naam van het kind M.
Groep 3 Leerkracht: P.L.

Algemene beschrijving (leeftijd, intelligentie en uitdagingen)

M. is een 7 jarige jongetje met een gemiddeld IQ en sterke PDD-kenmerken. Daarbij heeft hij last van angsten en kan fantasie en werkelijkheid soms moeilijk scheiden. Wat hier is opgevallen is dat hij een zeer matig ik-besef en eigenheid heeft. Hij heeft continu begeleiding en input nodig van zijn omgeving. Als zijn omgeving hem niet aanstuurt en input geeft, dan komt er niets uit hem en wordt hij vervelend in zijn gedrag. Af en toe is zijn gedrag bizar. Hij kan plotseling omslaan als er anders wordt gereageerd dan hij had verwacht. Hij heeft de neiging patronen en rituelen te ontwikkelen en deze sterk vast te houden. Ouders zijn aan het einde van hun kunnen. Het kost hen erg veel tijd en energie om M. te begeleiden.

M. is onzeker en angstig in veel situaties die nieuw zijn en onverwacht. M. heeft weinig zelfvertrouwen en stelt zich dan weigerachtig of hulpeloos en afhankelijk op.

Bepaalde eigenschappen van hem moeten worden geaccepteerd als bij hem horend. M. zal niet alles kunnen in vergelijking met leeftijdsgenoten en hij heeft veel hulp nodig om te leren. Aan de andere kant is hij geneigd zich erg passief en afhankelijk op te stellen, terwijl hij best veel taakjes zelf én leeftijdsadequaat kan uitvoeren en voor bepaalde situaties best zelf een oplossing kan bedenken.

Sterke kanten (kwaliteiten en positieve karaktertrekken)

M. is een vriendelijk en behulpzaam kind en hij vindt het leuk om te helpen als hij het idee heeft dat hij het kan. M. kan zichzelf goed bezig houden met computerspelletjes.

Aandachtspunten (moeilijkheden, lastige situaties en hoe dit wordt getoond in het gedrag)

- M. is angstig voor onverwachte, nieuwe en onbekende dingen en gebeurtenissen
Gedrag: M. toont zich weigerachtig en wordt boos of raakt in paniek.
- M. denkt gauw dat hij iets niet kan en stelt zich hulpeloos op
Gedrag: weigert om te doen wat van hem verwacht wordt (moppert, zeurt), jammert, wordt boos.
- M. kan moeilijk kiezen en zich niet goed aan een gekozen plan houden
Gedrag: M. wil steeds wat anders, geeft gauw op, stelt zich passief op.
- M. kan niet goed samenspelen
Gedrag: M. stelt zich passief en afhankelijk van de ander op of volgt alleen zijn eigen lijn, blijft hangen in altijd hetzelfde computerspel. Hij komt snel klagen bij volwassenen.
- M. kan niet goed zelf oplossingen bedenken
Gedrag: M. vraagt in bijna alles om hulp, heeft weinig vertrouwen in het eigen kunnen.

To do's (manier van benaderen op het gebied van structuur, communicatie, emoties, regels, belonen, straffen)

- M. bij nieuwe dingen/gebeurtenissen goed voorbereiden. Korte duidelijke uitleg. Hem helpen om het aan te gaan, eventueel in meerdere stapjes. Duidelijke afspraken maken en je daar aan houden. Volwassenen bepalen en stralen zekerheid en vertrouwen uit.
- M. in zijn angst serieus nemen. Hem voorbereiden/waarschuwen als het kan, uitleg geven, geruststellen en ondersteunen als het onverwacht gebeurt.
- Helder en duidelijk zijn in wat je van M. verwacht. Consequent zijn in je handelen. Mopperen en zeuren negeren. Vertrouwen in goede afloop uitstralen. Complimenten geven voor getoonde inzet en

moed. Uitstel betekent geen afstel! Van tevoren een beloning afspreken (bijv. computertijd, samen iets doen). Taak niet gedaan? Dan gaat de beloning of volgende afspraak niet door.

- Voor M. kiezen. Daarin stellig zijn (je gaat nu even naar buiten), hem de keuze geven uit twee mogelijkheden. Duidelijk afspreken hoe lang hij het in ieder geval vol moet houden. Complimenten geven als dat lukt. Eventueel op gang helpen. Beloning in het vooruitzicht stellen (bijv. computertijd of samen iets doen). NB Je vervelen kan ook een keuze zijn en hoeft niet voorkomen te worden!
- Het samenspelen begeleiden. Duidelijke afspraken maken over spelregels en wanneer hulp vragen. Helpen met overleggen en met het zelf conflicten oplossen. Stoppen of weglopen is niet altijd de beste oplossing.
- M. helpen en ondersteunen in het zelf dingen aangaan en oplossen. (“Hoe zouden we dit kunnen aanpakken?” “Wat denk jij?”), hem een deel zelf laten doen. Niet te snel overnemen. Aangrijpen van dagelijkse situaties om hem meer zelfredzaam te maken en hem meer zelfvertrouwen te geven.

In het algemeen (*samenvatting to do's*)

- Heldere en duidelijke instructies geven
- Consequent zijn in je handelen
- Complimenten geven voor gewenst gedrag
- Mopperen en zeuren negeren
- Consequenties stellen bij ongewenst gedrag
- 1 keer waarschuwen
- Consequentie toepassen

Straffen en belonen (*wat werkt bij deze leerling*)

Belonen zoveel mogelijk door het geven van complimenten, verbaal (goed zo!) en non-verbaal (knikje, glimlach, aai over de bol) of door hem iets toe te staan wat hij leuk vindt (computer, samen iets ondernemen)

Het moet voor M. duidelijk zijn wat de regels zijn over gedrag. Bijv.: boos zijn mag, maar niet dmv slaan, schoppen schreeuwen en iemand uitschelden of dingen kapot maken. Dan 1 waarschuwing en uit de situatie halen; terug laten komen als hij zich weer kan gedragen en (gemeend) sorry kan zeggen. Probeer ervoor te zorgen dat er zo weinig mogelijk aandacht besteed wordt aan dit ongewenste gedrag, positieve aandacht moet vooral gaan naar het weer gewoon kunnen doen en eventueel alsnog gaat doen wat er van hem gevraagd werd, voor hij boos werd. Probeer straffen niet te zien als iets negatiefs: maar als een logische en neutrale consequentie die volgt op het niet naleven van duidelijke regels en afspraken.

Afspraken (*afspraken met ouders*)

- *Wekelijks mailcontact waarin we elkaar op de hoogte houden van het gedrag van M. Hierin worden vooral de positieve aspecten benoemd.*

Bijlage 7. Registratieformulier lessen KiVa

Gegeven KiVa lessen Schooljaar:	Groep:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:
Thema/onderwerp:	Opvallende punten en eventueel vervolg acties:

Bijlage 8. Overzicht boekenserie Kijk en Beleef